

Gyepgazdálkodásunk helye a jövő agrárstratégiájában

Steller József

Napjainkban hazai és nemzetközi fórumokon egyaránt sok szó esik az ökológiai egyensúly megbomlásáról, az emberiséget fenyegető környezetrombolásról. Számos jelenség, esetenként katasztrófa figyelmeztet az emberiség nagy kihívására: képes lesz-e önmaga korlátozásával fennmaradását, létét megőrizni, avagy elpusztítja önmagát? A téma komolysága önvizsgálatra int, saját szakterületünkön is át kell gondolnunk, hogy mit szabad és mit kell tennünk!

Úgy gondolom, különös aktualitást ad ezeknek a gondolatoknak az a körülmény, hogy nemzetgazdaságunk gyökeres, és valljuk be gyötrelmes átalakulása egyben új agrárstratégia igényét is felveti. Ezzel kapcsolatban számos, gyakran egymásnak is ellentmondó nézet látott napvilágot, melyek valamilyen összefüggésben az ökológiai potenciál, így a gyepterületek hasznosításának módját és színvonalát is érintik. Engedjék meg, hogy ezzel kapcsolatban állásponatomat kifejtsem, vállalva az eltérő nézetekkel való ütközést is. Egy vitaindító előadásnak éppen ez lehet a célja.

Röviden az előzményekről.

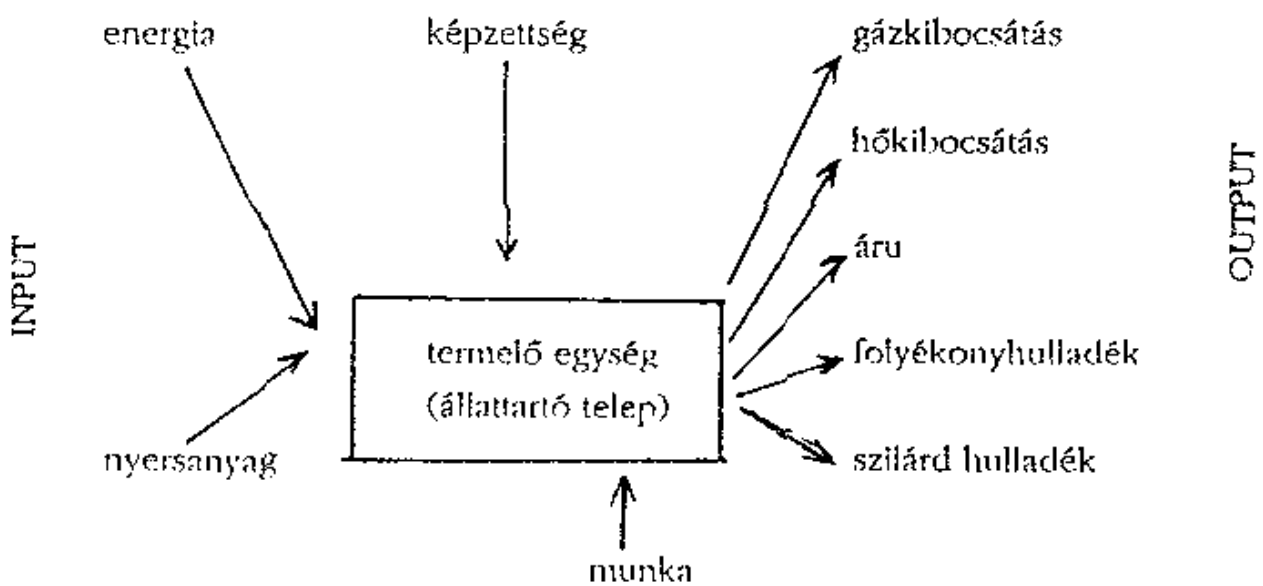
Az elmúlt évtizedek világgazdasági tendenciái az iparilag fejlett országokban a fogyasztói társadalom filozófiájának jegyében alakultak. Ennek alapelve, hogy a gazdasági növekedés, az a motor, amely révén az életszínvonal folyamatosan nő és a "jóléti társadalom" jövőképe megalapozottnak tűnik. Ne áltassuk magunkat, ez a jövőkép a kevésbé fejlett országokban, így hazánkban is, igen népszerű jövőkép, az anyagi javak és szolgáltatások birtoklásának vágya - még az önmagában irracionális, mesterségesen kiváltott igények teljesítése is - sokunkban mélyen él. Ez az illúzió azonban napjainkban szertefoszlóban van.

Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy ez a gazdasági struktúra energia- és nyersanyagpazarló, ugyanakkor erősen szennyezi a környezetet, elviselhetetlenül differenciálja az országokat, az ún. Észak-Dél konfliktusában robbanásveszélyes helyzetet teremt. (A Föld javait a népesség egy kisebb része aránytalanul magas mértékben élvezzi, illetve éli fel.)

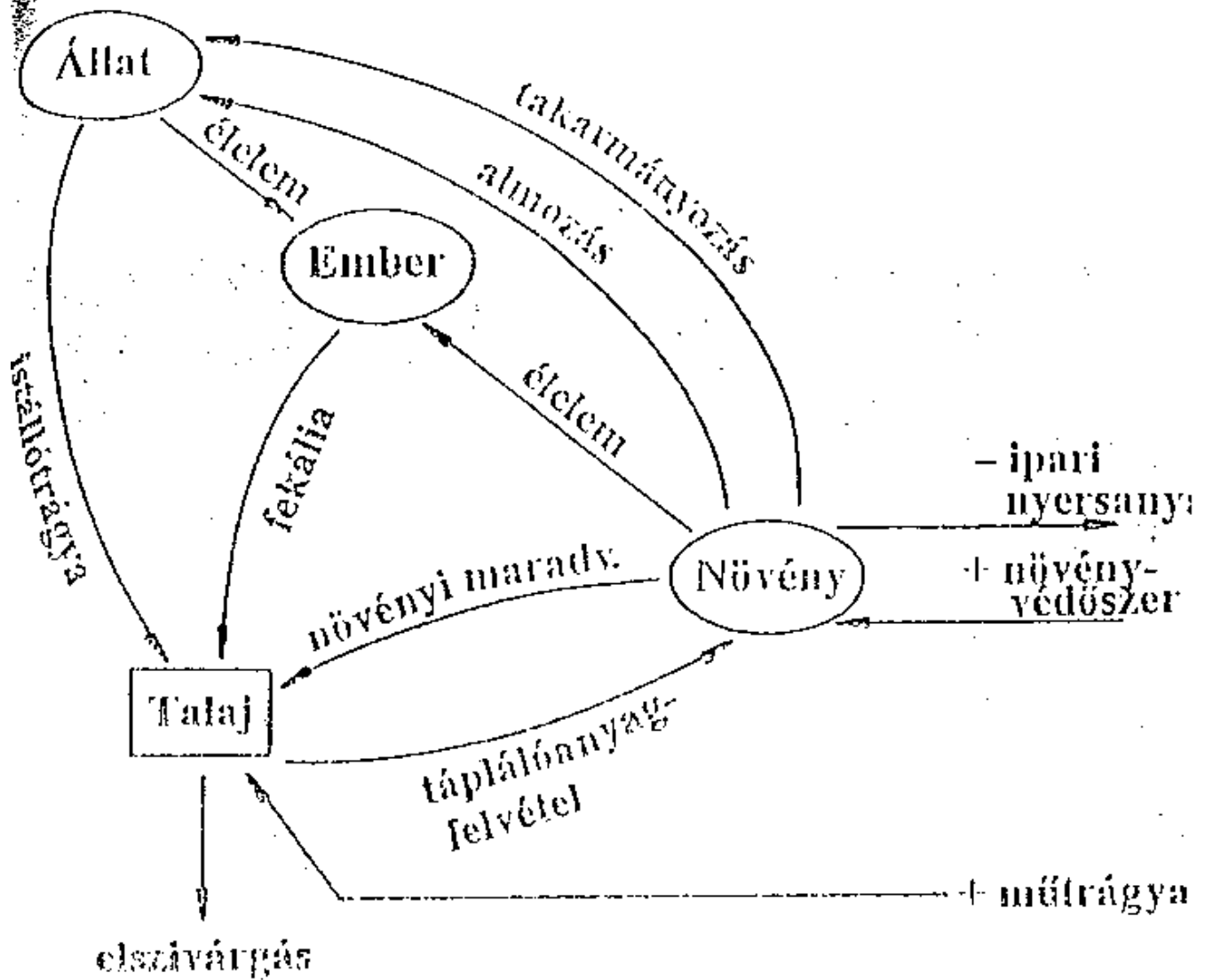
Világosan kell látni azt is, hogy ez a folyamat - ha némi késéssel és áttétellel - a mezőgazdaságban is végbement. Az "intenzív mezőgazdaság", az "iparszerű-, ill. ipari rendszerű mezőgazdasági termelés" hasonló konfliktusok forrása, mint amit az ipari szektorban megfigyelhettünk. A magyar mezőgazdaság fejlődése a 70-es évektől egészen a közelmúltig iskolapéldája ennek, így a folyamat eredményeit és kedvezőtlen mellékhatásait mindannyian jól érzékelhettük, így részletes elemzésétől azt hiszem nyugodtan eltekinthetünk.

A fogyasztói társadalom, illetve az intenzív, iparszerű mezőgazdaság konfliktusainak és problémáinak feloldására, az utóbbi években egy új gazdaságfilozófia, a fenntartható fejlődés elmélete fogalmazódott meg. Bár ezúttal is egy általános gazdaságfilozófiáról van szó, az időkorlátok miatt csupán a mezőgazdasági aspektusokról szólok.

Az alapgondolat lényege, hogy a mezőgazdasági termelés során az ökoszisztéma különböző résztvevői - így a talaj, víz, növény, állat, ember - zárt vagy legalábbis részben zárt rendszert alkotnak és a szerény mértékű input és output révén többé-kevésbé ökológiai egyensúlyban vannak (1. és 2. ábra). E kedvező hatásra utalva a szakmai terminológiában "környezetfenntartó, illetve környezetkímélő mezőgazdaság" kifejezéssel illetik az eképpen működő mezőgazdasági rendszereket.

1. ábra: Iparszerű agrártermelés sémája

2. ábra: Környezetfenntartó agrártermelés sémája

Belátható, hogy ez a megközelítés feloldja az ipari rendszerű mezőgazdasági termelés konfliktusait, de végletesen értelmezve egy önellátó agrárstratégia alapfilozófiáját jelenti. Ez az oka annak, hogy elsősorban azokban az országokban talált követőkre, ahol a nemzetgazdaságon belül az agrárágazat szerepe szerény (Németország).

Bazánkban, ahol a természeti kincsek között a legjelentősebb a termőföld, ennek az elméletnek a maradéktalan elfogadása a legjelentősebb exportlehetőségről való lemondást jelentené. Eképpen a magyar agrárstratégia kialakításában az ipari rendszerű és a környezetkímélő mezőgazdaság szélsőségesen értelmezett alternatívái külön-külön elfogadhatatlanok.

Mi lehet a megoldás kulcsa?

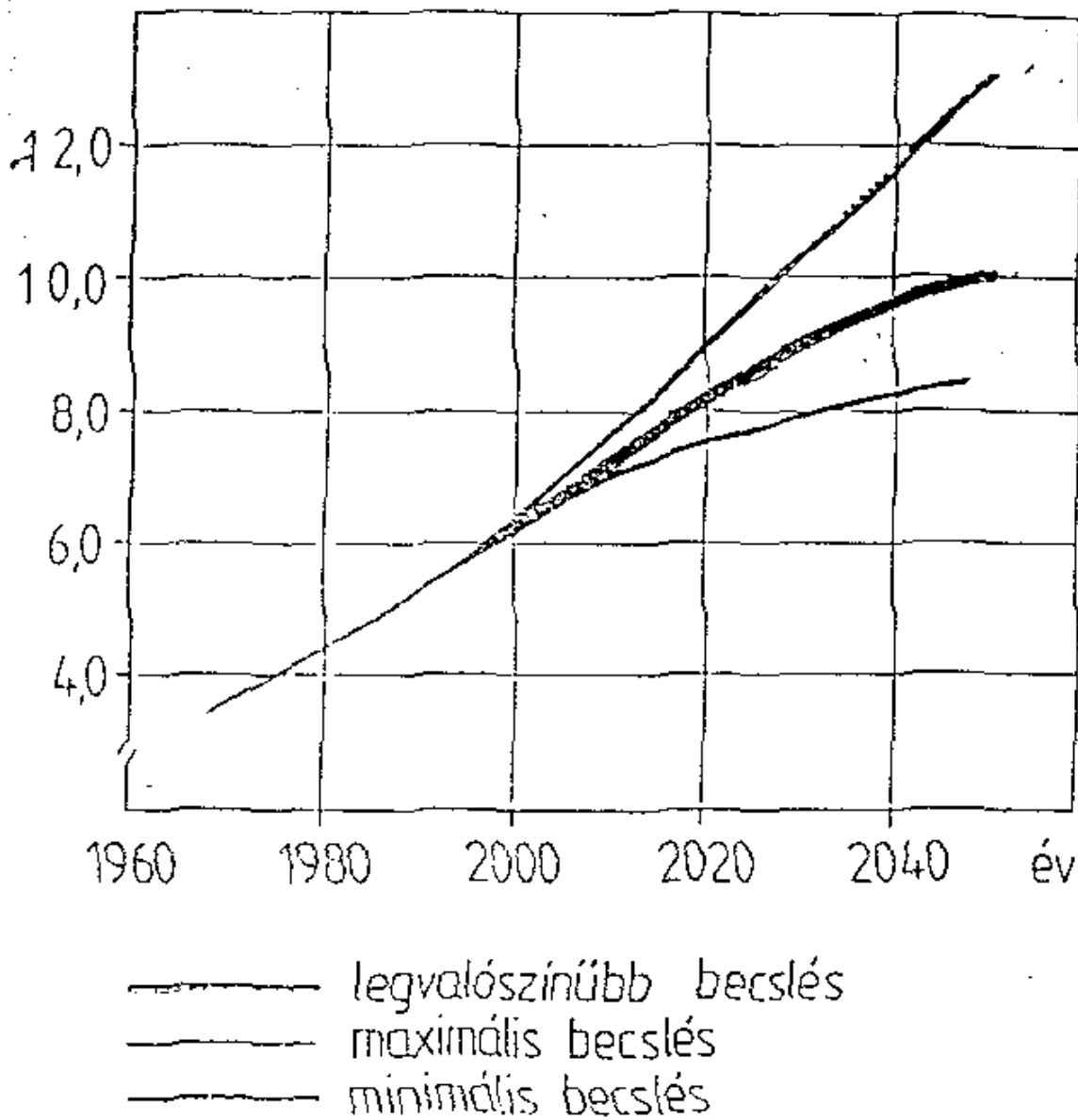
A Föld ökológiai potenciáljának felmérését célzó legújabb nemzetközi tanulmányok markáns alaptétele, hogy a Föld szárazföldkészletének mindössze 22 %-a alkalmas mezőgazdasági termelésre (1. táblázat) és ezen belül mindössze 9 % a kifejezetten jó ökológiai adottságokkal rendelkező terület. Különösen örömteli, hogy hazánk területének 70 %-a ez utóbbi kategóriába tartozik. Ezzel egyidejűleg a Föld lakossága tovább növekszik, és szerény becslések szerint is az ezredfordulóra meghaladja a 6 milliárdot (3. ábra). Korlátozott világunkban tehát önellátó, illetve az önellátást alig meghaladó élelmiszertermelés semmiképpen sem jelenthet megoldást!

1. táblázat

A Föld szárazföldkészletének megoszlása*

	%	
Jéggel borított	10	
Túl hideg	15	
Túl meredek	17	78 %
Túl sekély talaj	18	
Túl sok csapadék	4	
Egyéb okból alkalmatlan	5	
	<u>11.622 millió ha</u>	
Alacsony termőképesség	13	
Közepes termőképesség	6	22 %
Nagy termőképesség	3	
	<u>3.278 millió ha</u>	

* Swaify, S. A. 1992 nyomán

3. ábra: A Föld népességének várható változása
(Matassino, 1991.)

Az eddigi - és az előzőekben vázlatosan tárgyalt - tapasztalatokat összegezve egy racionális agrárstratégia a következő alapelvekből alakulhat ki.

1. Az élelmiszertermelésben az egészséges, környezetkímélő és táplálkozásbiológiailag kifogástalan termékelőállítás lehet csak hosszútávon a cél.
2. Globális agrárstratégia nem létezik, csupán az ökológiai adottságokhoz igazodó, differenciált megoldások lehetnek életképesek. Mindenfajta sematizmus súlyos hiba!

3. A mezőgazdasági termelés színvonala mindenkor legyen összhangban az ökológiai adottságokkal. A jobb körülmények között (pl.: vastag termőtalaj, kiegyenlített éghajlat, csekély erózióveszély), relatíve intenzívebb gazdálkodás esetén is kisebb a környezetkárosodás veszélye, ezek a "rendszerek" toleránsabbak. Ezzel ellentétben sekély termőtalajon, szélsőséges klíma és terepviszonyok esetén a környezetfenntartó és kevésbé intenzív gazdálkodás révén őrizhető meg az ökológiai egyensúly.

Mi várható?

Magyarországon az adottságok és igények mérlegelése alapján következő főbb tendenciák prognosztizálhatók.

1. A szántóterület csökken. Az erózióveszélyes, csekély termőrétegű, csekély táperővel rendelkező talajokon a szántóföldi növénytermesztés nem tartható fenn.
2. A szántóból kivont területeken erdősítés, illetve gyepesítés jöhet szóba. Előbbi rendkívül tökeigényes és sokkal inkább az olyan extrém területek hasznosítására jöhet szóba, melyeket eddig sem szántóként műveltünk. A szántóból kivont területek gyepesítésével a közepes, illetve közepesnél jobb termőképességű gyep aránya gyarapszik.
3. A növekvő gyepterületek hasznosítására olyan állattenyésztési ágazatokat kell kifejleszteni, melyeknek biológiai igényeit adott gyeptípus kielégíti és amelyeknek termékeit a hazai és külföldi piac keresi, értékarányosan elismeri. Minden a jelenleginél fényesebben differenciáltabb, hagyományos állattenyésztési ágazatok mellett új ágazatok kifejlesztését és elterjesztését igényli (2. táblázat).

Mi a teendő?

A tudomány a gyephasznosító állatfajok és hasznosítási módok széles választékát alakítsa ki, tesztelje és kínálja fel hasznosításra az eltérő ökológiai adottságokkal rendelkező gazdaságok számára. Tömegtermelés helyett széles termékskálán kell kurrens cikkeket előállítani!

2. táblázat

Gyeptípusok szárazföldkészletének megoszlása

Gyep típusának jellemzése	Szénahozam t/ha	Állattenyésztési ágazat
Intenzív gyep	10 - 15	Tejelő tehenészet Tejelő juhászat Intenzív kettőshasznú juhászat (nagy szaporaságú, jó gyapjúhozam) Tenyészüsző-nevelés Húslőtartás
Félintenzív gyep	5 - 8	Gúnszarvastenyésztés Húsmarhatartás Extenzív juhtartás
Extenzív gyep	1 - 2	Dámvadtenyésztés

Kormányzati eszközökkel biztosítani kell azt, hogy az ökológiai egyensúlyt veszélyeztető gazdálkodók az okozott kár felszámolására, illetve ezek megszüntetésében való tehervállásra legyenek kötelezve. (Tájpusztító, eróziókelető, talajsavanyító, rablógazdálkodás megakadályozása.

Veszélyes minden dotáció, mert irracionális döntéseket indukál. Erre számos nemzetközi példa utal (Hollandia, Svédország).

Van teendő tehát bőven.

Röviden vitaindító gondolataimban természetesen csak a legfontosabb szempontokat érintettem. Az elmondottak nem mentesek a leegyszerűsítésektől és az általánosításoktól. A vita érdekében ezeket vállalom és az esetleges félreértések tisztázására bármikor kész vagyok.

Szerző: Dr. Stefler József
egyetemi tanár, P.A.T.E., Kaposvár